 <https://doi.org/10.30563/turklad.979197>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 05.08.2021
Kabul Tarihi / Accepted date	: 25.09.2021
Yayın Tarihi / Date published	: 20.12.2021

Atıf / Citation

Ospanova, G. (2021). Kazak Yazar Muhtar Magavin'in Hayatı ve Edebî Kişiliği. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRK LAD)*. 5. Cilt, 2. Sayı, 298-312.

KAZAK YAZAR MUHTAR MAGAVİN'İN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ
The Kazakh writer Muhtar Magavin's life and literary personality
GÜLMİRA OSPANOVA¹

Öz

Yirmili yaşlarda gerek edebiyat konusundaki bilimsel çalışmalarıyla gerekse edebî eserleriyle bilim ve sanat camiasının dikkatini üzerine çeken Muhtar Magavin, hem Kazak Sovyet Edebiyatının hem de Bağımsızlık Dönemi Kazak Edebiyatının güzide kalem sahiplerinden biridir. Daha Sovyetler döneminde ortaya koyduğu eserlerinde millî değerleri ön plana çıkarmaya gayret etmesiyle Kazak toplumu için vazgeçilmez yazarlardan biri olmuştur. Ele aldığı edebî eserlerinde Kazak halkının millî örf ve âdetlerini, unutulmaya yüz tutan güzel gelenek ve göreneklerini, Kazak insanının mizacını gerçekçi ve başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Romanları, hikâyeleri, uzun hikâyeleri, bilimsel çalışmaları, ders kitapları, çevirileri ve gazete ile dergilerde çeşitli konularda yazıları çıkmıştır. Bütün eserlerinin ana konusunu; Kazak halkının sosyo-kültürel durumu, millî kimlik ile millî dilin korunması, Kazak devleti ile halkının bugünkü ve yarınki durumu oluşturmaktadır. Kazak tarihi ve edebiyatı için yaptığı en büyük hizmetlerden biri, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan kadim Kazak ozanlarının adlarını ve eserlerini gün ışığına çıkarmanın yanı sıra Kazak edebiyatı tarihini üç yüzyıl geriye götürmüş olmasıdır.

Çalışmada, Kazak edebiyatındaki yeri ve önemi yukarıda kısaca anlatılan Muhtar Magavin'in hayatı, yaptığı faaliyetleri ve yazdığı eserleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Muhtar Magavin, Kazak edebiyatı, Kazak nesri, tarihî roman

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Sivas/TÜRKİYE. El-mek: gospanova@cumhuriyet.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5092-0217>

Abstract

Muhtar Magavin, who attracted the attention of the science and art community thanks to both his scientific studies on literature and his literary works in his twenties, is one of the distinguished writers of both Kazakh Soviet Literature and Independence Period Kazakh Literature. He became one of the indispensable writers for the Kazakh society since he tried to bring national values to the forefront in even his works he produced during the Soviet period. In his literary works, he reflected the national customs and traditions of the Kazakh people, the beautiful traditions and customs that were about to be forgotten, the temperament of the Kazakh people in a realistic and successful way. His novels, stories, long stories, scientific studies, textbooks, translations, and articles on various subjects have appeared in newspapers and magazines. The main subject of all his oeuvre is the socio-cultural situation of the Kazakh people, the protection of national identity and national language, the present and future situation of the Kazakh state and its people. One of his greatest services to Kazakh history and literature is that he brought the history of Kazakh literature three centuries ago to the forefront, as well as bringing into light the names and works of ancient Kazakh poets in danger of being forgotten.

In this study, in which Muhtar Magavin's place and importance in Kazakh literature was briefly explained above, Muhtar Magavin's activities and works are focused on.

Keywords: Muhtar Magavin, Kazakh literature, Kazakh prose, historical novel

Giriş

Sovyet döneminde edebiyat dünyasına katılan, daha ilk hikâyeleriyle yazar olarak kendini kabul ettiren, genç yaşta ele aldığı bilimsel çalışması *Qobız Sarını* “Kopuz Melodisi” (Almatı 1968) ile bilim dünyasında kendinden övgüyle bahsettiren Muhtar Magavin, hem Kazak Sovyet Edebiyatının hem de Bağımsızlık Dönemindeki Kazak Edebiyatının önde gelen yazarlarından biridir. Kazak edebiyatına 1960'lı yıllarda gelen Abiş Kekilbayev, Oralhan Bökey, Kabdeş Jumadil, Duvlat İsabekov, Tölen Abdik gibi yetenekli genç kuşak temsilcilerindedir (“Muxtar Mağawin 80...”). Gerek yazar olarak gerekse bilim insanı, tarihçi olarak Magavin'in Kazak tarihi, dili, edebiyatı ve manevi varlığı için yaptığı hizmeti çok önemlidir. Sovyet ideolojisine rağmen yazdığı eserleriyle millî değerleri ön plana çıkarmayı başaran, millî ruhu canlandıran, millî kimliğin kaybolmaması için çırpınan Magavin, bağımsızlık yıllarında Kazak edebiyatını nesir sahasında yeni bir boyuta taşımıştır. Kendini bildi bileli zihninde ve yüreğinde taşıdığı millî değerleri, daha sonraki yıllarda hayatı boyunca sürecek olan uzun ve kapsamlı araştırmalar sayesinde elde ettiği tarihî gerçeklerle yoğurarak edebiyata ve bilim dünyasına kazandırmıştır. Böylece *Qobız Sarını* (Kopuz Melodisi) eseriyle Kazak edebiyatı tarihini üç asır geriden başlatmakla kalmamış, o güne kadar bilinmeyen veya unutulmaya yüz tutan eski ozanların ve şairlerin yeniden tanınmasını sağlayarak âdeta kopuz sesinin tarihin karanlık derinliklerinden işitilmesine önayak olmuştur. Ünlü *Alasapıran* “Telaş” (Almatı 1980, 1982) romanı, Kazak Sovyet Edebiyatında en eski tarihi ayrıntularıyla işleyen ilk romanlardan olmanın yanı sıra hem üslup ve dil hem de konu bakımından tarihî roman denilince ilk akla gelenlerdendir. Sovyet döneminde Leningrad'da Rusça olarak *Poeti Kazahstana* “Kazakistan Şairleri” (1978) adıyla yayımlanan eserinde, kadim Kazak ozanlarının yanı sıra Sovyet rejimi tarafından henüz “halk düşmanı” damgasının kaldırılmadığı Mağjan Jumabayev, Şakarım Kudayberdiyev gibi birçok rejim karşıtı şairlerin millî söylemler üzerine kurulu şiirlerine de yer vermiştir. *Kökbalaq* “Kökbalak” (Almatı 1979), *Şaqan-Şeri* “Şakan-Kaplan” (Almatı 1984) ve *Sarı Qazaq* “Sarı Kazak” (Almatı 1991) gibi romanları, Sovyet rejiminin özgürce yaşamasına müsaade etmediği Kazak halkının maneviyatında büyük bir uyanışa imza atmıştır. Yazarın kaleminden çıkan *Qazaq Tariyxınıñ Alıppesi* “Kazak Tarihinin Alfabeti” (Almatı 1993) adlı çalışması, Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte yeniden değerlendirilen millî tarih konusunda seçkin bir başvuru kitabıdır. *Qıpşaq Aruı* “Kıpçak Güzeli” (Almatı 2004), *Kesik Bas - Tiri Tulup* “Kesik Baş, Diri Tulum” (Almatı 2005) adlı uzun hikâyeleri ve *Jarmaq*

“İkili” (Prag 2007) romanı ile Kazak nesrine yeni bir soluk getirmiştir. Gerek eserleriyle gerekse düşünceleriyle hem bilim ve edebiyat camialarını hem de tüm Kazak okurlarını derinden etkileyen, daha yaşarken adı efsaneleşmiş bir şahıstır Muhtar Magavin.

1. Hayatı

Kazakistan halk yazarı, Kazak edebiyatının klasik yazarı, Kazak sözlü edebiyatı araştırmacısı, ünlü tarihçi ve millî ruhun önderi olan Muhtar Mukanulı Magavin, 29 Ocak 1940 tarihinde eski adı Semey eyaleti olan bugünkü Doğu Kazakistan eyaleti, yine bugünkü adı Ayagöz olan Şubartav ilçesine bağlı Barşatas köyünde köy öğretmenininin oğlu olarak dünyaya gelmiştir (“Muxtar Mağawin”).

Eserleri 1959 yılından itibaren yayımlanmaya başlamıştır. 1960’lı yıllarda esasen XV.-XVIII. yüzyıllar arasındaki Kazak şiiri üzerine yaptığı araştırmalarıyla birlikte edebiyat araştırmacısı olarak kendinden söz ettirmeye başlayan Magavin, daha sonra nesir alanına yönelmiştir.

1957 yılında kazandığı S. M. Kirov Kazak Devlet Üniversitesinin (bugünkü Al Farabi Kazak Millî Üniversitesi) Filoloji Fakültesinden 1962 yılında mezun olmuştur. 1962-1965 yılları arasında aynı üniversitenin Kazak Edebiyatı Ana Bilim Dalında aldığı doktora eğitimini, *XV-XVIII Ğasırlarda Jasağan Qazaq Aqın, Jırawları* “XV.-XVIII. Asırlarda Yaşayan Kazak Şairleri ve Ozanları” (S. M. Kirov Kazak Devlet Üniversitesi, Almatı 1965) adlı tezini savunarak tamamlamıştır. Üniversite yıllarında Kazak edebiyatının klasik yazarı olan Muhtar Avezov’dan dersler almış, çalışma hayatına da aynı yıl *Qazaq Ğebiyeti* (Kazak Edebiyatı) gazetesinin Edebiyat Eleştirisi Bölümünde yönetici olarak başlamıştır. 1967-1971 yılları arasında Jazuvşı yayınevini baş editör yardımcısı, Kazak SSC Bilimler Akademisine bağlı Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsünde kıdemli araştırmacı, bilim adamı, Abay Kazak Pedagoji Üniversitesi, Kazak Edebiyatı Bölümünde doçent öğretim üyesi görevlerinde bulunmuş; Moskova Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsünde Kazak folkloru ve Kazak edebiyatı tarihi konularında dersler vermiştir. 1983-1984 yıllarında serbest edebî araştırmalar ve yazarlık ile meşgul olmuş, 1984-1986 yıllarında Jazuvşı yayınevinde baş editörlük görevini üstlenmiştir. 1987 yılında yeniden serbest yazarlık, 1988-2006 yılları arasında Kazakistan’ın başlıca edebiyat dergisi olan *Juldız*’da baş editörlük yapmıştır (“Muxtar Mağawin”).

2006 yılının son günlerinde Çek Cumhuriyeti’ne taşınmıştır. Yazar, yurt dışında yaşarken de Kazak edebiyatını önemli eserleriyle zenginleştirmeye devam etmektedir. Ünlü *Jarmaq* “İkili” (Prag 2007) romanı, onlardan biridir. Günümüzde yazar, Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşamaktadır. Yedi yıl boyunca yazdığı, dört ciltten oluşan *Şıñğıs Xan* “Cengiz Han” (Almatı 2011, 2013, 2014, 2016) romanını burada tamamlamıştır.

1997 yılında Türkiye’de Uluslararası Türk Dünyasına Hizmet Ödülü verilmiştir. 2002 yılında Tarlan Ödülü’ne layık görülmüştür. “Türk Dünyasının Örnek Yazarı” unvanına sahiptir. Moğolistan’ın başkenti Ulanbator’daki Uluslararası Cengiz Han Akademisinin fahri üyesidir (Amantay, 2020).

Magavin’in 1960-2002 yılları arasında kaleme aldığı esebî eserleri, 13 cilt hâlinde 2002’de Almatı’da yayımlanmıştır (“Ruwxaniy Jañğıruw...”).

Yazar Kabdeş Jumadil hatıralarında, Magavin’in çağdaşı İliyas Yesenberlin’in meşhur *Köşpendiler* “Göçebeler” (Almatı 1969, 1971, 1973) adlı tarihî roman üçlemesinin yazılmasına nasıl bir katkıda bulunduğunu, tarihe karışmış, unutulmaya yüz tutmuş eski ozanları yeniden Kazak edebiyatına nasıl kazandırdığını anlatmıştır (“Muhtar Mağawin 80...”, 2020). Bundan, Magavin’in daha genç yaşlarda başka yazarları etkileyecek kadar başarıya ulaştığını anlamak mümkündür.

Resmini görüp âşık olduğu Bakıtjamal Hanım’la 1965’te yaptığı evliliğinden altı çocuğu, yirmi torunu ve altı torun çocuğu var.

2. Romanları

2.1. Sovyet Döneminde Yazdığı Romanları

Magavin, eserlerinde Sovyet dönemindeki Kazak toplumunun genel bir portresini çizmiş, hem şehirli hem de köylü Kazak insanının rejimle paralel olarak değişmekte olan yapısını ve psikolojisini işlemiştir.

Kök Munar “Mavi Pus” (Almatı 1971) romanında, yazarın daha ilk hikâyelerinden itibaren az da olsa üzerinde durmaya başladığı millî değerlerin, geniş bozkırlarda at koşturan eski Türklerin ruhunun yükseldiğini görmekteyiz. Romanın başkişisi olan genç yazar Yedige, yazdığı romanında Sovyet ideolojisine rağmen “Benim damarlarımda akan kan İleriş, İstemi, Kültiginlerin zamanındaki göçebelerin kanıdır!” şeklinde haykırmaktadır.

Kökbalaq “Kökbalak” (Almatı 1978) romanında, Kazak halkının yüzyıllarca devam edegelen *küy*² sanatının Sovyet döneminde arka plana itilmesi, gereken önemin verilmemesi yüzünden düştüğü durum ve her şeye rağmen ağır şartlarda unutulmaktan kurtarıp geleceğe taşıma çabaları, derin bir heyecan ve coşkuyla anlatılmıştır. Roman, *küy* sanatını en güzel şekilde açıklayan ender eserlerden biridir.

Alasapıran “Telaş” (Almatı 1980, 1982) tarihî romanı, Kazak edebiyatında bir yenilik olan, toplumsal zihniyette devrim etkisi oluşturan önemli bir eserdir. Yazarının da bizzat dediği gibi “hayatının başlıca eseridir” bu roman. *Alasapıran I* ve *Alasapıran II* olmak üzere iki ciltten oluşan bu tarihî romanda, XVI. yüzyıldaki Kazak sosyo-kültürel hayatı, örf ve âdetleri, Kazak Hanlığı'nın iç ve dış siyaseti, Rusya, Sibiryaya, Buhara ve İran hanlıklarıyla ilişkileri, çeşitli sosyal toplulukların temsilcilerinin kaderleri, derin bir psikolojik ve felsefi açıdan ele alınmıştır. Bu romanından dolayı yazar, 1984 yılında Kazak SSC'nin Abay Devlet Ödülü'ne layık görülmüştür.

Eser, o güne kadar yazılmış Kazak Sovyet dönemi romanları içerisinde en eski tarihi işleyen romanlardan biridir. XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başında Kazak Ordası ile Rusya arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Romanda; Kazak Hanı Tavekel'in yeğeni Orazmuhammed, bir av sırasında Sibiryalı Rus voyvodasına esir düşerek Moskova'ya götürülür ve Rus çarının hizmetine girer. Orazmuhammed'in talihsizliği, vatan sevgisi ve hasreti ayrıntılı olarak işlenmiştir. Onun bir gün bu durumdan kurtulup vatanına dönme isteği, Kazak halkının kaderini ve hürriyet özlemine temsil etmektedir aslında (Kınacı, 2016: 213-215). Romanın dili de ilgi çekicidir. Yazar Nurkasım Kazıbek'in söz konusu romanda 600 kadar bilinmeyen kelime, yazar Tursın Jurtbay'ın kendisinin bilmediği 800 kelime, önemli bilim adamı Akselev Seydimbek'in ise 200 kadar eski kelime tespit ettiği (Amanjol, 2010) dikkate alındığında, yazarın Kazakçayı tüm ifade gücü ve zenginliğiyle ne denli başarılı kullandığı anlaşılmaktadır.

Şaqan Şeri “Şakan Kaplan” (Almatı 1984) adlı romanında, Şakan adlı yiğit tiplmesi, masallar ve eski destanlardaki avcı, keskin nişancı karakterini akla getirmektedir. Eşi ve oğlu kaplan tarafından öldürülen avcı Şakan, intikam peşindedir. İşte bu intikam hissi ve üstadı, yaşlı avcı Kuba Mergen'in de anlattığı atalarının bahadırılığı, kaplanla olan çetin mücadelesinde üstün gelmesine yardımcı olmuştur. Romanda; Şakan karakteri, Kambar Batır ile Savrık Batır'ın bir devamı gibi betimlenmiştir. Ona, kaplanla veya ejderhayla mücadele eden folklor karakterlerinden olan avcı ve keskin nişancının günümüz romanındaki çağdaş bir uzantısıdır denilebilir. Yazar, böylece ataların kahramanlıklarının sadece masallarda kalmadığını, Kazakların kanında ve günlük yaşamında da devam edegeldiğini vurgulayarak kaplanla teke tek çarpışacak kadar gözü pek insanların kimsenin önünde diz çökmeyeceklerini ima etmiştir (Toşanulı, 2012).

Romanda, Şakan karakteriyle yazarın anlatmak istediği diğer önemli bir husus; insanların vahşi hayvanlardan beter olabildikleri, sadece tabiata zarar vermekle kalmayıp zaman

² *Küy*, genellikle dombra veya kopuz eşliğinde sözsüz olarak icra edilen melodidir.

zaman insanlık için de büyük tehlike oluşturduğudur. Ailesini kaybeden Şakan'ın aklı fikri sadece öcünü almak, kaplanları yavru veya dişi demeden yeryüzünden yok etmektir. İntikam peşinde gece gündüz, yaz kış, dağ taş demeksizin dolaşırken bir gün ölü bir kentin kalıntısına rastlar. Gördüğü manzara karşısında iç dünyası alt üst olan Şakan, insanoğlunun gülistan olan şehirleri yıkıp yaktığını, suçsuz insanları yaşlı veya çocuk demeden kırıp geçtiğini, hatta savaşta galip gelemeyeceğini anlayınca İli nehrinin akış yönünü değiştirip şehir halkının boğularak helak edilmesine sebep olacak kadar acımasız olduğunu anlar. Kaplanlara karşı açtığı savaş peşindeyken gözlerini kan ve intikam hırsının bürüdüğü, asıl zulmün insanlar tarafından yapıldığı kanaatine varır. Eserin önemli bir özelliği de Rus sömürgesi olan ülkenin trajedisinin ustalıklı işlenmiş olmasıdır.

Sarı Qazaq “Sarı Kazak” (Almatı 1991) romanındaki ‘toplayıcı’ karakter olan Sarı Kazak, *Alasapıran*’daki Orazmuhammed’den sonra başlayan yozlaşmanın ve sömürgeleştirme sisteminin bir meyvesidir. Yazar bu eserinde, asırlar süren sömürgecilik politikasını dönemler şeklinde ele alarak o güne kadar okurları tarafından sömürgeciliğin bilinmeyen gizli yanlarını en ufak ayrıntılarıyla gözler önüne sermiştir (Hasan, 2016). Roman, Kazak Sovyet Edebiyatının son eseri sayılır. Yayımlandığında Sovyetler henüz dağılmamış, ama son günlerini yaşıyordu. Sovyet sisteminin gerçeklerini tüm çıplaklığıyla anlatmakla birlikte roman, parti ve rejimin çöküşünden önce yazarın verdiği kesin hüküm niteliğindedir.

2.2. Bağımsızlık Döneminde Yazdığı Romanları

Bağımsızlığın ilk yıllarında yazdığı romanı olan *Sürlew-Soqpaq nemese Jazuşınıñ Jan Azabı* “Keçi Yolu veya Yazarın Çilesi”, 1997 yılında *Juldız* dergisinde (S. 5, s. 1-97; S. 6, s. 26-97) yayımlanmıştır (“Mağawın Muxtar Muqanulı...”).

Jarmaq “İkili” (Prag 2007), Çek Cumhuriyeti’nde yaşarken yazdığı romanıdır. Kazakların iki yüzyıllık tarihi ve psikolojik tartışmalar üzerine temellendirilmiş bu roman, yazarı farklı yönleriyle tanımamıza yol açmaktadır. Eserin başkışisi, üniversiteyi başarıyla tamamlayan genç tarihçi, tılsımlı şartlarda iki farklı kişiliğe ayrılır. Bir yarısı olan Murat Kazıbekov; millî değerleri yücelten, mütevazı yaşam sürdüren bir tarihçidir. Diğer yarısı olan Marat Kazıbekov ise; zengin bir iş adamı ve yönetimde yer alan elit kesimden biridir. Eserde, bir kişinin iki kimliğe parçalandığı, bir ruh hâlimden bambaşka bir ruh hâline kolayca geçtiği ustalıklı anlatılmış, birinin manevi yükselişi, diğerinin ise maddî değerleri tercih etmesi üzerinde durulmuştur.

Men “Ben” otobiyografik romanı, ilk defa 1998 yılında *Juldız* dergisinde (S. 8, s. 4-91; S. 9, s. 17-95) yayımlanmıştır (“Mağawın Muxtar Muqanulı...”). Birinci cildi olan *Şıtırman* “Karmakarışık” kitabında yazar, kendi eserlerinin yazılış ve yayımlanış öykülerini, *Qıya Joldar* “Sarp Yollar” adlı ikinci kitabında ise ilim yolunda karşılaştığı sıkıntıları anlatmıştır. Bütün bunları ele alırken totaliter rejimin, Kazak toplumunun gelişmesini ne kadar engellediğine vurgu yapmıştır. Edebiyatta olduğu gibi sanat, bilim ve ideolojide milliyetsizleşme gerçeklerini de ortaya koymuştur. Eser, muazzam bilgi ve birikim, zengin yazarlık tecrübesinin bir belgesi niteliğindedir. Genç edebiyatçıların başvuru kitabı hâline gelmiştir.

Şıngıs Xan “Cengiz Han” (Almatı 2011, 2013, 2014, 2016), yazarın yedi yıl süren çalışması sonucunda ortaya çıkan, dört ciltten oluşan romanıdır. *Tuwğan Jurt* “Atayurt” (2011) adını verdiği birinci ciltte yazar, Cengiz Han’ın doğumu arifesindeki dönemin ve ulu bozkırın portresini çizmiş, bu bozkırda yaşayan kadim Türk kabilelerinin örf ve âdetleri, manevî varlığı ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermiştir. İkinci cilt olan *Uyısқан Ulus*’ta “Kenetlenmiş Ulus” (2013) Cengiz Han’ın doğduğu yıl olan 1155’ten 1218 yılına kadar geçen olayları tarihî belgelere dayanarak işlemiştir. Cengiz Han’ın zorluklarla dolu olan çocukluğunu, savaşlarla ve mücadelelerle geçen hayatını, hâkimiyeti eline geçirdikten sonra Çinliler ve Tangutlar üzerine yaptığı başarılı seferlerini ele almıştır. Cengiz Han’ın yaptığı bu eylemlerin Türk halklarının yeniden gelişip güçlenmesine yol açtığı gibi tüm dünyanın yeniden yapılanmasına da zemin hazırladığını anlatmıştır. *Tınımsız Maydan* “Amansız Cephe” (2014) adlı üçüncü ciltte yazar,

Cengiz Han'ın Harezşahlar Devleti ile yaptığı savaşları üzerinde durmuştur. Ayrıca Seyhun nehri boyunca uzanan kadim şehirler, Deşt-i Kıpçak'ta yaşayan kabileler, İran, Afganistan, Kafkasya ve Rusya ile ilgili değerli bilgilere de yer vermiştir. *Eke Moğul Ulusu* "Yeke Moğol Ulusu" (2016) adlı dördüncü ciltte ise Cengiz Han'ın hayatının son yıllarını ve ölümünden sonra geride kalan ulu imparatorluğun kırk yıllık tarihini işlemiştir.

3. Hikâyeleri

3.1. Sovyet Döneminde Yazdığı Hikâyeleri

Yazarın ilk hikâyeleri olan *Bir Uwıs Biyday* "Bir Avuç Buğday", *Bir Qadaq Biyday* "Bir Libre Buğday" ve *Tilenşi* "Dilenci" (1960) adlı eserlerinden başlayarak modernizmi esas aldığı görülmekle beraber, estetik bir dil ile güçlü ifade kullanımı ve zengin şahıs kadrosu göze çarpmaktadır.

Bir Uwıs Biyday "Bir Avuç Buğday" (Almatı 1960), 1932 yılında Kazak halkının insan eliyle gerçekleştirilen açlıktan nüfusunun neredeyse yarısını kaybettiği o dehşetli yılları anlatan hikâyesidir. Eserin yazıldığı yıla bakıldığında, Sovyet rejimindeyken ve genç yazar olarak üzerinde neredeyse hiç durulmayan konuyu ele alması, büyük cesaret istediği apaçık ortadadır.

Äyel Maxabbatı "Kadın Sevgisi" (Almatı 1961) adlı hikâyesi, genç Muhtar'ın Kazak edebiyatına kendine has bir söyleyişle geldiğini gösterir mahiyettedir. Klasik yazar Muhtar Avezov'un ilk hikâyeleri ile büyük şair Mağjan Jumabayev'in meşhur *Şolpanıñ Künäsi* "Şolpan'ın Günahı" [*Şolpan* dergisi, S. 4-8, (1923)] adlı hikâyesini hatırlatmaktadır. Eserde, sevgi temasının yanı sıra dönemin sosyal meseleleri de işlenmiştir (Amanjol, 2010).

Keşqurım "Akşamleyin" (Almatı 1964), yayımlanmış ilk hikâyesidir.

1980'li yıllarda *Äje* "Büyükanne" (1984), *Biyik Üydegi Böribasars* "Yüksek Evdeki Böribasars" (1984), *Jındıbas* "Deli" (1984), *Tärtipti Azamat* "Disiplinli Delikanlı" (1984), *Töle men Şöje* "Töle ile Cıvcıv" (1988), *Altın Tis* "Altın Diş" (1988), *Aqjalğa Ketken Seyittin Balası* "Akjal'a Giden Seyit'in Çocuğu" (1988), *Bolezn' Botkina* "Botkin Hastalığı" (1989) (Amantay, 2020), *Äbdiğappar Serı*³ "Abdiğappar Seri" (1989) adlı hikâyeleri yayımlanmıştır.

Doñız Jılğı Balalıq "Domuz Yılındaki Çocukluk" (Almatı 1995) adıyla bir araya getirdiği hikâyeleri: *Şıǵırıq* "Halka" (1989), *Oñ men Sol* "Sağ ile Sol" (1990), *Pürkoraldıñ Kök Atı* "Savcının Gök Atı" (1990), *Qant pen İrimşik* "Şeker ile Peynir" (1990), *Qulaqqa Talas* "Kulak İçin Kavga" (1990), *Klimmen Küres* "Klimm'le Mücadele" (1990), *Abaqtıda Ölgem Uwan Atam* "Hapiste Ölen Uvan Dedem" (1990), *Äskerjannıñ Ağası* "Askerjan'ın Ağabeyi" (1990), *Yeñ Ädil Saylaw* "En Adil Seçim" (1990), *Gimn* "Milli Marş" (1990), *Tassuwdan Ötken Qaşqındar* "Tassu'dan Geçen Kaçaklar" (1991) (Amantay, 2020).

3.2. Bağımsızlık Döneminde Yazdığı Hikâyeleri

Magavin'in bağımsızlık döneminde yazdığı hikâyelerinde işlediği konular çok çeşitlidir. Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte her ülkenin kendi başının çaresine bakmak durumunda olduğu geçiş dönemindeki Kazak toplumu, karşılaştığı maddi ve manevi zorluklar, maddiyatın ön plana çıktığı dönemdeki insani değerler, genç kuşağın psikolojisi, geçmişle ilgili gerçekler, millî kimlik, dil gibi çetin meseleler, Magavin'in üzerinde durduğu başlıca temalardır.

Kommunistik Realizm "Komünist Realizm" (Almatı 1992) adıyla bağımsızlığın ilk yılında yazılan hikâyesinde, sosyalist rejim taraftarı Jaras ve şair Sarsen, yazarlar Bavbek ile Beket, edebiyat tarihi araştırmacısı Madiyar adında sanata yakın beş gencin üniversite yılları anlatılır. Hikâye, Jaras'ın Rusça olarak "Sovyet insanların bugünkü nesli komünizmi

³ *Seri*, Kazak Türkçesinde ozan, şair, türkücü, müzisyen, halk arasındaki eğlencelerin göz bebeği olan, hünere gençlere verilen bir addir. *Sal* veya *seri* olarak bilinen bu sanatkarlar, kendilerine özgü tarzları, giyim kuşamları olan, eski geleneğin temsilcileri ve Kazak geleneksel tiyatrosunun baş aktörleridirler.

yaşayacaktır!” “... komünizmi yaşayacaktır!” “... komünizmi!”⁴ şeklinde attığı sloganlarıyla başlar. Komünist partinin ideolojisini sorgusuz sualsiz destekleyen Jaras, bir gün illa komünizmin kurulacağını, herkesin eşit ve özgür yaşayacağını düşünmektedir. Diğer başkışiler olan gençler ise Jaras’a karşı fikirde olup millî şuur sahibidirler.

Qasqır – Böri “Kurt – Börü” (Almatı 2001), yazarın sembollerle anlatım bulan hikâyelerinden biridir. *Qasqır* (kurt), *böri* (börü, kurt) demektir; *böri* de *qasqır*. Ancak Eski Türklerdeki *börü* toteminin ihtiva ettiği anlam, artık günümüzdeki *qasqır*’da yoktur. *Börü* kavramının cesaret, asalet ve kutsiyet arz etmesine karşın *qasqır*, sadece yırtıcı bir hayvan olup korkaklık, aptallık, merhametsizlik ve zulüm timsalidir. Eskiden bahadırları *börü*’ye benzetmeler, artık insanlıktan mahrum kimseleri *qasqır*’a benzetirler. *Börü* gitti, *qasqır* kaldı. Yazar, kökünden uzaklaşmakta olan yeni kuşakların hâl ve hareketleri karşısında derin bir üzüntü duymakta; esaret hamutundan kurtulamayan toplumun bugün yaptığı kirli işlerine tepki olarak *börü* olup seslenmektedir. Kurtuluşun ancak *börü* ruhunun geri dönmesiyle olacağını ve halkın selamete ermesinin, özüne dönmesiyle gerçekleşeceğine vurgu yapmaktadır (Baltabayeva, 2012a: 50-56).

Qos Ağaç “Bir Çift Ağaç” (Almatı 2001) hikâyesi, ağaç motifi üzerine kurgulanmıştır. Kadim çağlarda Cengiz Han’ın ve Kazak hanlarından Abılay ile Yesim’in de çok değer verdikleri bu bir çift ağaç, kutsal kabul edilmiştir. Modern çağda ise bu yaşlı ağaçlara olan sevginin zamanla kayboluşu, yakınında yer alan Stalin adlı bir köyün halkı tarafından sadece odun olarak görülmesi anlatılmıştır. Ağaç motifiyle yazar aslında, kökü tarihin derinliklerine uzanan Kazak halkının zamanla dejenere oluşuna parmak basmaktadır. Bozkır felsefesinin baltalanması ve Kazak toplumunun kaderi, eserin ana konusunu teşkil etmektedir.

Tamızdan Sonğı Ğngimeler “Ağustostan Sonraki Hikâyeler” (Almatı 2004) adlı kitabında yazarın, *Jüsüptiñ Qızı Svetlana* “Jüsip’in Kızı Svetlana” (Almatı 2000), *Jazdıgün Şilde Bolğanda* “Yaz Ayı Temmuz Olunca” (Almatı 2000), *Qara Qağaz Kelgen Salıq Ağam* “Kara Haberi Gelen Salık Ağabeyim” (Almatı 2001), *Nala* “Sitem” (Almatı 2001), *Karlagtan Xat* “Karlag’dan Mektup” (Almatı 2001), *Orıstıñ Töresi* “Rus Asilzadesi” (Almatı 2001) ve *Ult-Aralıq Janjal* “Milletlerarası Skandal” (Almatı 2001) adlı hikâyeleri yer almaktadır.

Yazar Tursınbay Jurtbay’ın da dediği gibi “*Qos Ağaç*’ı yazana kadarki Muhtar Magavin başka, *Tamızdan Sonğı Ğngimeler*’i yazdıktan sonraki Muhtar Magavin bir başkadır.” (Jurtbay, 2017). Bunlarda yazarın, arayış içinde olduğu, yeni üslup ve anlatım teknikleriyle şekillendirdiği eserlerini okurlarının beğenisine sunduğu görülmektedir.

Jüsüptiñ Qızı Svetlana “Jüsip’in Kızı Svetlana” (Almatı 2000) adlı hikâyesinde yazar, kendi çocukluğundan bazı manzaraları okurlarına sunmaktadır. Çocuk Muhtar’ın köyüne yeni taşınan baytar Jüsip’in ailesi örneğinde, Sovyet ideolojisinin Kazak toplumu üzerindeki etkilerini açıkça görmek mümkündür. Baba Jüsip, eski halk destanları ile manzumelerine derinden bağlı olmakla beraber, mevcut ideoloji tesirinde kalmış bir karakterdir. Kendi kızının adını Josef Stalin’in kızının adından esinlenerek Svetlana koymuş, böylece rejime olan sadakatini de göstermiştir. Evindeki sandıkta eski yazıyla yazılı kadim eserleri buldurmanın yanı sıra kızının Rusça öğrenip Bolşevik yazarların eserlerini okumasını sağlamaktadır. Yazar, hem öğretmen olan kendi babasının hem de baytar Jüsip’in KGB tarafından tutuklandıklarını, onların ve ailelerinin katlanmak zorunda kaldıkları maddi ve manevi sıkıntıları anlatırken Stalin rejimindeki “aydın katliamı”na da dikkat çekmektedir. Ayrıca o yıllardaki ücra köy hayatının Kazak misafir ağırlama âdetleri ile masallar, hikâyeler ve destanlar anlatılarak anlamlı, eğlenceli vakit geçirme alışkanlıklarıyla da millî gelenekleri yaşattığını göstermektedir.

Karlagtan Xat “Karlag’dan Mektup” (Almatı 2001) adlı hikâyede, yine yazarın çocukluğundan bir köy manzarası ve yüzyılın en büyük tarjedilerinden biri olan “aydın katliamı” ile ilgili yakın çevresinden hatıraları canlandırılmaktadır. Yazarın dedesinin yeğeni

⁴ bkz. Muhtar Magavin (2007). *Şığarmalar Jıynağı. Ğngimeler*, Almatı: Jazuwşı, s. 284.

olan Müsilim, *Karlag*⁵'dan mektup yollar. Müsilim, babası gibi çok okumuş, Saratov ve Moskova gibi büyük şehirlerde tıp eğitimi almış, zamanının ileri gelen profesör aydınlarındandı. 1930'lu yıllarda milyonlarca diğer aydınlar gibi tutuklanarak Sibiry'a sürgün edilir. Mektubu sıkı rejimin az da olsa gevşediği zaman yazarak Muhtar'ın ailesinden yiyecek ve sıcak kıyafet ister. Ne sağ ne de ölü haberini alamayan aile, mektubun gelişiyle heyecana kapılır. Böyle bir çalışma kampından şans eseri dönen komşu aksakalın tavsiyeleri üzerine Muhtar'ın dedesiyle babaannesi, Müsilim'e göndermek üzere bir koli hazırlarlar. Ne var ki koliyi esir kampına göndermeye devlet yetkilileri ile posta müdürü cesaret edememektedir. Aile, kolinin geri dönmesiyle birlikte derin bir hüznün yaşar. Yazar, çocukluğundan bir kesiti anlatırken Sovyet rejiminin tutuklu aydınlar karşı son derece acımasız olduğunu, yakınlarının da baskıya maruz kaldıklarını dile getirmektedir. Hikâyede baştan sona aşırı soğuk ve fırtınalı kış havasının hâkim olması, sembolik anlam taşımaktadır. Böylece Kazak ailelerinin o zor yıllarda yaşadıkları tarifi imkânsız sıkıntılara vurgu yapılmaktadır.

Qara Qağaz Kelgen Salıq Ağam "Kara Haberi Gelen Salık Ağabeyim" (Almatı 2001) adlı hikâyesinde, savaşın Kazak toplumuna getirdiği maddi ve manevi sıkıntılar dile getirilmiştir. Yazarın II. Dünya Savaşı'na katılan akrabası Salık'ın öldüğüne dair hükümetten gelen resmî haber üzerine genç eşi, kayın biraderiyle evlendirilir. Faşistlerin toplama kampında esir bulunan Salık, günün birinde beklenmedik anda memleketine döner. Ancak esarete olması dolayısıyla 'vatan haini' olarak tutuklanır ve bu sefer yıllarca Sovyetlerin çalışma kampında kalır. Stalin'in ölümünden sonraki kısmı yumuşama döneminde köyüne geri döner ama ruh hâli ve dış görünüşü içler acısı. Yazar, Salık ağabeyi gibi nice suçsuz insanların cezalandırılarak hayatlarının karardığını ima etmektedir.

Nala "Sitem" (Almatı 2001) hikâyesinde, Kazak halkının büyük şairlerinden Sultanmahmut Toraygırov'un hayatı anlatılmıştır. Geçimini sağlamakta zorluklar yaşayan genç şair, hem kendini daha da geliştirmeyi, eğitimini tamamlamayı hem de diğer Kazak gençlerinin eğitim almasını istemekte, bunun için girişimde bulunmaktadır. Maddi sıkıntılar, çetin kış şartlarıyla birleşince genç şairin sağlığını olumsuz etkiler. Eserde, çok genç yaşına rağmen gerisinde yüksek ruhlu şiirler bırakan Sultanmahmut'un devrin önemli bir şairi olarak sürdürdüğü aydın hayatına karşılık zengin akrabalarının yaşam tarzları ustalıklı betimlenmiştir. Şan şöret, para pul karşısında çarın hizmetine giren, halkının ve devletin geleceğini, bağımsızlığını hiçe sayan bu insanlar şiddetle eleştirilmiştir.

Orıstıñ Töresi "Rus Asilzadesi" (Almatı 2001) adlı hikâyesinde yazar, gençken dedesinden duyduğu bir olayı anlatmıştır. Beyazlar ile Kızılların çarpıştığı, akabinde Bolşevik hükümetinin kurulduğu dönemde Kazak topraklarında yeni hükümete karşı gerçekleştirilen başkaldırıları, milleti kasıp kavuran açlık, kalabalık Kazak kabilelerinin Çin'e göç etmek zorunda kalmaları ve genel olarak o yıllardaki Kazak toplumunun sosyo-kültürel durumu yansıtılmıştır. Avcılık sanatı, geleneksel tedavi yöntemi gibi Kazakların günlük yaşam tarzları da eserde anlatım bulmuştur.

Ult-Aralıq Janjal "Milletlerarası Skandal" (Almatı 2001) hikâyesi satirik, mizah, grotesk, ironi, acımasız hiciv tarzında yazılmıştır. Olaylar, eski başkent Almatı'nın yakınındaki Rahman Ata köyünde olup biter. Sovyetler dağıldıktan sonra, köyde yaşayan az sayıdaki yabancı aile, ülkelerine göç eder. Bir tek Marat adında, milliyetini kendisinin de bilmediği, iftiracı, yaygaracı, fırsatçı ve arsız biri, eşi ve kızıyla köyde kalır. Marat, komşusu Kanat'ın arsasına el koyduğu gibi devletten hak etmediği birçok nimeti kendisi ve ailesi için almaktadır. Üstelik hem Kazakçayı hem de Kazakları hor görmeye yeltenir, dilini uzatır, Kazakların cömertliğini, iyi niyetini suiistimal eder. Ancak "dinsizin hakkından imansız gelir." Hapisten

⁵ *KarLag*, Rusça *Karagandinskiy ispravitel'no-trudovoy lager'* adlandırmasının kısaltılmış şekli olup 'Karagandı düzeltme-çalışma kampı' demektir. GuLag takımada olarak bilinen çalışma kampları, sürgün yerleri ile hapishaneler yargı ve infaz sisteminin genel merkezine bağlı kampların en büyüğüdür. Kazakistan'ın merkezinde kuzeyden güneye 300 km, doğudan batıya 200 km'lik alanda bulunan devasa azap adasıdır. Doğrudan Moskova'nın denetiminde olduğu için "devlet içinde devlet" adıyla ve "bozkırdaki cehennem" olarak da bilinirdi.

yeni dönen Deli Tekebay, devlet yetkililerinin aylarca, yıllarca çözemediği sorunu sadece birkaç saat içerisinde halleder. Çocukluk arkadaşı Kanat'ın arsasını geri almakla kalmaz, tüm Kazaklardan yalvararak af dilemesini sağlar, haddini bildirir. Olay örgüsünde baştan sona hiciv ve gülünç unsurları olmakla birlikte aslında acı gerçeklere vurgu yapılmaktadır. Rahman Ata köyü, âdeta küçük bir Kazakistan modelidir. Bağımsızlığın ilk yıllarında ülkede karşılaşılan Kazakçanın statüsü başta olmak üzere toprak, azınlık meseleleri, işsizlik, ekonomik sıkıntı gibi problemler, köyde gelişen olaylar anlatılırken başarılı bir şekilde işlenmiştir.

Qılmıs “Suç” hikâyesinde; tanınmış bir tarihçi, kendisine kötülük yapan yabancılardan birinin eşini kurtaracağım diye suda boğulur. Böylece milletin çıkarını sözde kardeşlik uğruna kurban eder. Yazarın dediği gibi “Alpamıs’ın suçu bu değil, vefasız eşi ile eşinin kanı bozuk kardeşinin verdiği terbiye üzerine edepsiz büyüyen oğlunun, yani babasının emeğini inkâr edecek kadar küstah olan Alçak’ın dünyaya gelmesine sebep olmaktır.” *Podonok* (Alçak) (*Türkistan* gazetesi, 2003) hikâyesi ise; o Alçak’ın bağımsızlığın ilk yıllarında alçakça yaptığı hainlikleri üzerine kurgulanmıştır. Yurt dışında düzenlenen uluslararası sempozyum ve konferanslarda; “Kazakların bağımsızlık almaları yanlıştır, gereksizdir. Çünkü onlar devlet olamaz, Rusya olmadan yapamazlar. Ben bu yabancıların içinden çıksam da onların dilini öğrenmeye tenezzül edemem.” şeklinde sözler sarf eder, Kazakların diline de dilini uzatır. Yurt dışındaki toplantılarda hem hayretle hem de alayla karşılaşılan Alçak, yurt içinde kendisi gibi Rus dilliler ve Rusya taraftarlarınca büyük alkış görür. “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.” diyen yetkililer, gece gündüz onu koruyacak korumalar tayin ederler. Hikâyenin sonunda Alçak’ın “Kazaklısız Kazakistan” adlı Kazakları yok etmeye yönelik kapsamlı bir programı hayata geçirmek için harıl harıl hazırlık yapmakta olduğu belirtilmiştir (Jurtbay, 2017). Hikâyenin adının Rusça *Podonok* (alçak, namussuz, aşağılık herif) olması yazarın; millî kimliğini, dilini, tarihini inkâr etmekle kalmayıp bu değerlere çamur atanlara, halkına ihanet edenlere onların anlayabileceği dilde seslendiği ve onlarla acımasızca istihza ettiği görülmektedir.

Qumırsqa-Qırğın “Karınca Kırgını” (Almatı 2003) adlı hikâyesi, karıncaların yaşam tarzı üzerine kurgulanan, felsefi düşüncelere dayalı bir eserdir. Yazar, kendi bahçesinde hep olagelen karıncalar ile son günlerde ortaya çıkan yabancı karıncalar arasında yer için yapılan çatışmaları bir ressam gibi betimlemiştir. Sembollerin hâkim olduğu eserde, karıncalar arasındaki toprak çatışmaları, adaletsizlik ve eşitsizlik, insanoğlunun tarih boyunca hep yaşadığı hususları hatırlatmaktadır. Ancak karıncaların savaşı sadece kendilerine zarar vermekte, insanoğlunun yaptığı savaşlar ise tüm yaradılışı olumsuz etkilemektedir.

İyesiz Ängimeler “Sahipsiz Hikâyeler” (Almatı 2002) adıyla bir araya getirilen hikâyeleri: *Tarpañ* “Dizginsiz”, *İyesiz* “Sahipsiz”, *Altıbaqannan Soñ* “Salıncaktan Sonra”, *Tulımxannıñ Baqıtı* “Tulımhan’ın Mutluluğu”, *Arhiv Xıyqayası* “Arşiv Hikâyesi” (1973), *Meniñ Balalarımınñ Tuwısqan Ağası* “Çocuklarımlarımın Akraba Ağabeyisi”, *Şeşe* “Anne”, *Kök Kepter* “Gök Güvercin” (Amantay, 2020). Bunlar dışında *Bes Tülik*⁶ “Beş Çeşit Mal” (2006), *Meniñ Türli Tüsterim* “Benim Türli Düşlerim” (Prag 2007), *Öli men Tiri* “Ölü ile Diri” (2008) ve başka da hikâyeleri yayımlanmıştır.

⁶ Kazak sözlü edebiyatında *tört tülik* ifadesi, at, deve, sığır ve koyun gibi hayvanlar için kullanılan genel bir adlandırmadır. Söz konusu hikâyede ise; Sovyet döneminin ilk yıllarındaki kolhozlaştırma faaliyetlerinin acı gerçeklerinden biri olan ve Kazak hayvancılık geleneğine de ters düşen domuz yetiştiriciliği konu edinmiştir. Eserin epigrafi olan, dönemin bir halk türküsünde “*Bes tülik malımız bar – biri şoşqa, jayamız tabınimen, bölip qosqa...*” (Beş çeşit malımız var, biri domuz; ekilebilir arazilerde sürü hâlinde güdüyoruz) şeklinde de dile getirilen bu durum, Kazakların katlanmak zorunda kaldıkları bir gerçeğe parmak basmaktadır.

4. Uzun Hikâyeleri

4.1. Sovyet Döneminde Yazdığı Uzun Hikâyeleri

Magavin'in 1960'lı yılların sonu ile 1970'li yılların başında yazdığı *Qara Qız* "Kara Kız", *Tazının Ölimi* "Tazının Ölümü" ve *Bir Atanın Balaları* "Bir Babanın Çocukları" adlı uzun hikâyelerinde, millî konuları cesurca ele aldığı görülmektedir.

Qara Qız "Kara Kız" adlı uzun hikâyesindeki başkişi olan Bekseyit karakteri, genel itibarıyla iki dönemde incelenmelidir. İlkinde doktora eğitimi alan, yetenekli, azimli, genç adamı, ikincisinde ise bilim dünyasına kendini kabul ettiren, sosyal statüsü ile maddi durumu yerinde olan bilim insanını görmekteyiz. Genç bilim adamının maddi sıkıntılar çektiğini, kirada oturduğunu ve oğlu Seyitjan'a oyuncak alamamanın üzüntüsünü yaşadığını anlatırken yazar, arka planda Sovyet sisteminin acı gerçeklerinden birini ima etmektedir. Kendini bilime, araştırmalara adanmış Kazak gençlerinin sosyal ve maddi durumlarının pek iç açıcı olmadığı, hayatlarını idame ettirmenin zorlukları, yazarın dikkatinden kaçmamış, eserinin konusu olmuştur. Bekseyit'in hayatındaki iki kadın olan Aygül ve Güljihan karakterleriyle de yazar, asıl mesajını vermiştir. Kazak kadınlarına has incelik ve edep, Aygül'ün hâl ve davranışında olduğu gibi iç dünyasında da sarsılmaz bir uyum içerisindedir. Sovyet ideolojisinin etkisiyle Kazak kadınlarının yapısında yer alan olumsuz değişimler ise Güljihan karakteriyle verilmiştir. Rus kültürünü örnek alınması gereken bir kültür olarak aşılama gaye edinen Sovyet hükümetinin; Kazak millî yapısının, gelenek göreneklerinin ve millî terbiye sisteminin aleyhine yürüttüğü politikasını yazar, daha Sovyet döneminde astarlı bir şekilde olsa da anlatmaya çalışmıştır (Toksambayeva, 2015: 253-254).

Tazının Ölimi "Tazının Ölümü" (Almatı 1969) adlı uzun hikâyesinde, Kazak dünya görüşünde yedi hazineden biri sayılan tazi köpeğinin sahibine olan bağlılığı anlatılırken Kazak örf ve âdetlerine, avcılık ve köpek eğitimi gibi hususlara da yer verilmiştir. Tecrübeli avcı olan Kazı ve avcı köpeği Laşın'ın ölümü ile yazar, Kazakların millî geleneklerinin, avcılık sanatının unutulmaya yüz tuttuğunu ima etmiştir. Ayrıca Sovyet rejiminin baskı ve zulmü, astarlı anlatıma gerek duyulmadan açıkça dile getirilmiştir.

Bir Atanın Balaları "Bir Babanın Çocukları" (Almatı 1973) adlı uzun hikâyesinde; Ahmet aksakal, köye getirilen yetim çocukların içinden Alman çocuğunu evlatlık alır. Köy mollasını çağırıp çocuğa kelime-işhadet getirip Müslüman yapar. Onun okumuş biri olan Davrenbek ile insanlığın nereden geldiğine dair tartışmaları da dikkat çekicidir. Davrenbek, insanlığın maymundan türediğini, bunun bilimsel olarak ispatlandığını öne sürer. Ahmet aksakal ise bunların safsata olduğunu, insanlığın Hz. Âdem ile Hz. Havva'dan türediğini dile getirir. Hatta büyükbabasının dediğine göre köklerinin gök börüye dayandığını da ilave eder. Sosyalist realizm yönteminin zirvede olduğu dönemde bu tür önemli ayrıntılara yer vermesi, yazarın cesur davranışının yanı sıra şahsî görüşlerine ışık tutması bakımından da önemlidir.

Jılandı Jaz "Yılanlı Yaz" (1978) adlı uzun hikâyesinde, insanoğlunun at sevgisi dokunaklı bir tarzda işlenmiş, insan ve tabiat arasındaki sıkı bağ konu edilmiştir.

Jüyrık "Yürük" (Almatı 1979) adlı uzun hikâyesinde, yazarın büyükbabası Magaviya'nın hem dış güzelliği hem de karakter yapısı ile görenleri kendine hayran bırakan Narkızıl adlı yürük atını yarış için bizzat eğitmesi ve atın hüznü sonu anlatılmıştır. Eser, baştan sona Kazakların at yetiştirme sanatına yer vermesiyle dikkat çekmektedir.

4.2. Bağımsızlık Döneminde Yazdığı Uzun Hikâyeleri

Qiysıq Ağaç "Eğri Ağaç" (Almatı 2001) adlı uzun hikâyesinde, ağaç motifine yer verilerek sembolik, astarlı anlatıma gidilmiştir. Eğri büyüyen meşe ağacı motifi ile doğru olmayan Sovyet rejimi, kötüye giden insan kaderi, Sovyet dönemindeki Kazak kadını betimlemeleri yapılmıştır (Baltabayeva, 2012a: 42). Eserde, "aydın katliamı"ndan nasibini almış

üniversiteli bir gencin hayatı, KGB'nın baskı ve zulümleri, toplumdaki yolsuzluklar ve adaletsizlikler de ele alınmıştır.

Qıpşaq Aruwı “Kıpçak Güzeli” (Almatı 2004) adlı uzun hikâyesinde, çağdaş sanat adamı olan Sarjan karakterinde sürrealizm yöntemine başvurduğu görülmektedir. Gündelik rutin yaşamdan vazgeçen sanatkar, hayal dünyasında kurduğu başka bir boyutta varlığını sürdürmekte, orada gerçek benliğine kavuşarak mutlu yaşamaktadır (“Qazirgi Qazaq Prozası...”). Burada ikili kahraman tiplemesini, başkişinin iki kişiliğe ayrılarak istediği zamanda birinden diğerine geçebildiğini görmekteyiz. Kıpçak Hanı Köbek'in bedizci oğlu Sarjan'ın ve onun çağdaş halefi olan ünlü heykeltıraş Sarjan Köbekov'un kaderi anlatılırken, Kazakistan'ın millî tarihi, siyasi durumu ve kültürünün güncel sorunları ön plana taşınmıştır. Kazakların, ataları olan Kıpçakların şanlı tarihinden, sanatından, genel olarak Eski Türk kültüründen ve özünden uzaklaştıkları gerçeği hüznümlü bir havayla verilmiştir.

Kesik Bas – Tiri Tulup “Kesik Baş, Diri Tulum” (Almatı 2005) adlı uzun hikâyesi, Moğolistan Kazakları arasında yaşanmış gerçek bir olay üzerine kurgulanmıştır. Talihsiz bir Kazak soylusu olan Akımbet'in diri diri yüzülen derisi tabaklanarak işlenir, post hâline getirilir. Yüzbaşı Bulatov'un eline geçen deri, zalim eşkıyanın işlediği suçların bir delili olarak Rusya'ya götürülür. Çekoslovak lejyonunun subayı olan arkadaşı Vatslav Kopetskiy'e hediye edilir. Seksen yıl saklandıktan sonra Çek subayının torunları tarafından Prag Millî Müzesi'ne teslim edilir. Bu görülmemiş, vahşice harekete vararak insana bunu yapan Ja-Lama yani Dambinjantsan Amursanayev (Dambi-Jantsan) adında bir Kalmuk, Kızıl askerleri tarafından öldürülür. Kafası kesilerek tuzlanır ve islenir. Bu kesik başın şu anda Petersburg'un Ermitaj Müzesi'nde bulunduğu kaydedilmiştir. Böylece insanlara kötülük yapan, çok sayıda suçsuz insanın ölümüne sebep olan Ja-Lama'nın da ölümü insan eliyle olmuştur.

5. Bilimsel Çalışmaları

Magavin'in ilk araştırması 1961-1962 yıllarında yaptığı *Yer Tarğın jäne Qazaq Eposı* “Kahraman Targın ve Kazak Destanı” olsa da, asıl önemli bilimsel çalışması doktora tezi olmuştur. Daha sonra bu tezini *Qobız Sarını. XV-XVIII Ğasırlarda Jasağan Qazaq Aqın, Jırawları* “Kopuz Melodisi. XV.-XVIII. Asırlarda Yaşamış Kazak Şairleri ve Ozanları” (Almatı 1968) adıyla monografiye dönüştürmüştür. Yazar bu çalışmasında, XV.-XVIII. yüzyıllarda yaşamış olan Kazak şairlerinin ve ozanlarının eserlerini sistematik bir şekilde analiz etmiştir.

Çalışmanın giriş kısmında, ünlü ozan ve savaşçı Ket Buğa'nın Cengiz Han'a sevgili oğlu Cuçi'nin ölüm haberini kopuzuyla duyurduğu sahne yer almaktadır. 180 sayfadan oluşan çalışma, üç bölüm şeklinde ele alınmıştır. İlk iki bölümde, Kaztuvgan Jırav'dan Şal Akın'a kadarki uzun bir tarihî döneme yer verilmiştir. Bu eseriyle yazar, kadim Kazak şairlerini tanıtmakla birlikte kadim Kazak tarihine de ışık tutmuştur. Son yıllarda adından çok söz ettiren yazarlardan biri olan Didar Amantay'ın “Kazak manevi dünyasına yol açan eski ozanların şiirleri, genç nesli cesaretlendirdi, aydınlarımızı millî şuur ve millî çıkarlar doğrultusunda yönlendirdi. Kazak olduğumuz için gerçekten sevindik. Muhtar Magavin, bize halkımızı sevmeyi öğretti, ırkımızla gurur duymaya çağırdı.” (Amantay, 2020) demesi manidardır. Sovyet ideolojisinin son sürat ilerlediği dönemde bu eser, kısa kaç altına alınan Kazak toplumunun sarıldığı bir dal olmuştur âdeta.

Bizzat yazarın “Çok eski devirlerden, inişli çıkışlı zamanlardan elenerek günümüze ulaşan on iki önemli şahsı inceleyip tanıttım.” dediği gibi bu eserinde, on iki önemli ozanın hayatları ile eserleri gün ışığına çıkartılmıştır. Bunlar: Kaztuvgan Jırav Süyinişülü, Asan Kaygı Sabitulı, Dospambet Jırav, Şalkiyiz Jırav Tilenşülü, Jiyembet Jırav Bortoğaşülü, Margaska Jırav, Aktamberdi Jırav Sariülü, Tatikara Akın, Ümbetey Jırav Tilevülü, Bukar Jırav Kalkamanülü, Köteş Akın ve Şal Akın Kulekeülü. Magavin, işte bu şair ve ozanlarla ilgili bilgileri tozlu arşivlerde bularak Kazak Hanlığı devrine ölmeyecek ruh verdi (Korgasbek, 2020).

Aldaspan: Köne Qazaq Poeziyasınıñ Antologiyası “Pala: Kadim Kazak Şiiri Antolojisi” (Almatı 1969) adlı eserinde, kadim Kazak şiirinin dört asırlık serüveni ele alınmıştır. Bu eseriyle Magavin, “panislamist, milliyetçi, gerici” olmakla suçlanmış ve baskılara maruz kalmıştır.

Qobız Sarını ile *Aldaspan*'da yer alan şiirlerdeki keder ve üzüntüden gök de hüzne boğulur. Bu kitapların gün yüzü görme hikâyeleri de o denli sancılı. Bir kere Edebiyat Enstitüsünde hiçkimse eski usul yazıyı yani Arap harflerini tanımıyordu. İkincisi; söz konusu kitapları inceleme komisyonunda yer alan bilim insanlarının bu konuya karşı düşmanca tavırları apaçık ortadaydı. Üçüncüsü; ‘yoksulların hükümeti’ için devlet yönetiminde yer almış, ordu komutanlığı yapmış, aristokrat aile mensupları ve söz sahibi birer asilzade olan jırav-ozanların hiçbir önemi yoktu. Dördüncüsü; kadim şiirlerden siyasi hatalar arayan, gözü keskin parti görevlileri de kolay lokmalar değillerdi. *Aldaspan* eseri, yazarının güvenilir biri olmadığı algısını tetiklemiştir. Sovyet döneminde partinin eleştirilerine maruz kalmış, katı sansürden nasibini almış, sayfaları acımasızca eksilerek kaybolmaktan kurtulanları ise gizlice elden ele yayılmıştır. Yazar, bu çalışmasıyla Kazak şiirini en az üç asır öteye götürmüştür. Magavin, “Şalkiyiz, Dospambet, Kaztuvgan, Bukar gibi ozanlar olmasaydı, halkın tanıdığı Muhtar Magavin diye yazar da olmazdı. Ancak az buçuk eseri, sınırlı ufku, kısa boyu olan, sıradan yazarlardan biri olurdu.” demekle hem mütevazı, kalender kişiliğini yansıtmakta hem de eski Kazak şiirlerinin kendisi için ilham kaynağı olduğuna da vurgu yapmaktadır (Korgasbek, 2020).

1960-1983 yılları arasında yayımlanmış, Kazak tarihinin beş yüzyıllık bir dönemi ile ilgili makale ve diğer çalışmalarını *Gasırlar Bederi* “Asırlar Nakışı” (Almatı 1991) adıyla bir araya getirmiştir. Ayrıca üç ciltten oluşan *Bes Ğasır Jırlaydı* “Beş Asrın Sesi” (Almatı 1984, 1985), *Ay, Zaman-ay, Zaman-ay* “Hey Gidi Zaman!” adlı kitapları yayımlanmıştır. 1997-1999 yılları arasında *Qunfudzınıñ Danalıq Dâristeri* “Konfüçyüs’ün Bilgelik Dersleri” adlı araştırmasını ele almıştır. Çalışmasına Çin tarihçisi Sima Tsyandır *Qunfudzınıñ Köne Äwleti* “Konfüçyüs’ün Köklü Ailesi” adıyla yaptığı bir çevirisini de dâhil etmiştir (Amantay, 2020).

Qazaq Xandıǵı Däwirindeǵı Ädebiyet “Kazak Hanlığı Devrindeki Edebiyat” (Almatı 1992) adlı ders kitabını, *Qazaq Xandıǵı Däwirindeǵı Ädebiyet. XV-XVIII ğğ. Hrestomatiya* “Kazak Hanlığı Devrindeki Edebiyat. XV.-XVIII. Asırlar. Seçmeler” (Almatı 1993) adlı kitabını yazmıştır.

6. Süreli Yayınlardaki Yazıları

Magavin’in edebî ve bilimsel çalışmaları dışında çeşitli dergi ve gazetelerde çok sayıda yazıları çıkmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir⁷:

Joǵalǵan Poema Tariyxınan “Kaybolan Poemin Öyküsü”, Abay’ın oğlu Akılbay’ın *Zulis Qıyssası* “Zulis Epik Şiiri” hakkındaki yazısıdır. *Jalın* dergisi, S. 1 (1985), s. 1.

Abaydın Aqın İnisi “Abay’ın Şair Yeğeni”, Abay’ın ağabeyi Kudayberdi’nin oğlu Şakarim ile ilgili yazdığı yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 8 (1988), s. 184-185.

Şäkärimniñ Şeberliǵı “Şakarim’in Ustalıǵı”, büyük şair ve tarihçi ile ilgili yazmıştır. *Juldız* dergisi, S. 10 (1988), s. 178-185.

Qazaq Ordasındaǵı Xan Saylaw Dästiri “Kazak Ordası’nda Han Seçme Ritüeli”, *Qazaq Ädebiyeti* dergisi, 13 Mayıs 1994, s. 10-11.

Täwekel Xan Zamanında “Tavekel Han Döneminde”, XVI. yüzyıldaki Kazak Hanlığı’nın devlet politikası, iç ve dış durumu ile ilgili yazısıdır. *Qazaq Ädebiyeti* dergisi, 25 Temmuz 1995, s. 10-11.

⁷ Bu bilgiler, şu internet kaynağından alınmıştır: “Mağawin Muxtar Muqanulı (1940 j.) – jazuwşısı, jurnalist, qoǵam qayratkeri, awdarmaşı”, <http://imena.pushkinlibrary.kz/kz/pisateli-i-poetykz/764-.html>

Yedil Boyın Jaylağan Bawırlar Bar “İtil Boylarında Meskûn Kardeşler Var”, Rusya’nın Astrahan eyaletinde yaşayan Kazak diasporası ile ilgili yazısıdır. *Qazaqstan Äyelderi* dergisi, S. 10 (1996), s. 20-21.

Çeşenstan Azattıq Aldı “Çeşenistan, Bağımsızlık Aldı”, Çeşenistan’daki durumu anlatan yazısıdır. *Qazaq Ädebiyeti* dergisi, 13 Şubat 1996, s. 3.

‘Alasapıran’ Romanı Qalay Jazıldı “Alasapıran Romanı Nasıl Yazıldı”, *Qazaq Tarihı* dergisi, S. 6 (1997), s. 36-39.

Jambıldıñ Ulılığı “Jambıl’ın Ululuğı”, büyük şair Jambıl Jabayev ile ilgili yazdığı yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 12 (1997), s. 165-193.

Qaraşa Ötken Joq “Kasım Geçmedi”, *Egemen Qazaqstan* gazetesi, 26 Aralık 1997, s. 3.

Ustaz “Üstad”, yazarın hocası, Kazak edebiyatının klasik yazarı Muhtar Avezov ile ilgili hatıraları üzerine sohbetidir. *Jalın* dergisi, S. 1-2 (1997), s. 2-11.

Şeñberdiñ Şeşuwi “Çemberin Çözümü”, yazar Orazbek Sarsenbay’ın edebî kişiliği üzerine yazdığı yazısıdır. *Yegemen Qazaqstan* gazetesi, 20 Ağustos 1998, s. 3.

Jer – Qazaqtiki “Toprak, Kazaklarındır”, *Juldız* dergisi, S. 8 (1999), s. 168-173.

Kunfudzınıñ Danalıq Däristeri “Konfüçyüs’ün Bilgelik Öğretileri”, eski Çin filozofu Konfüçyüs ve öğretileri hakkında yazdığı yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 5 (1999), s. 164-185.

Abaydıñ Suwreti “Abay’ın Resmi” adlı denemesidir. *Juldız* dergisi, S. 8-9 (2000), s. 3-33.

Geteniñ Soñğı Maxabbatı “Goethe’nin Son Aşkısı”, uzun hikâyesinden kesit. *Qazaq Ädebiyeti* dergisi, 28 Ocak 2000, s. 5-8.

Şanışqılı Berdiqoja Batır “Bahadır Şanışkılı Berdikoja”, *Ulağat* dergisi, S. 10 (2000), s. 108-109.

Şortanbaydıñ Zar Zamanı “Şortanbay’ın Kederli Zamanı”, büyük şair Şortanbay’ın doğumunun 175. yıldönümü münasebetiyle ele aldığı yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 2 (2003), s. 185-187.

Şortanbaydıñ Jaña Zarı “Şortanbay’ın Yeni Ağıtı”, Şortanbay Kanayulı’nın Moskova arşivinden alınan el yazma eserleri ile ilgili yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 10 (2004), s. 169-174.

Yeskilikti Sözder “Eski Sözlere”, ozan Şal Akın’ın eserlerini bir araya getiren Gabbas Yelevsizulı’nın defterinden, *Juldız* dergisi, S. 9 (2004), s. 195-203.

Murattıñ Arman-Nalası “Murat’ın Ülküsü-Sitemi”, şair Murat’ın doğumunun 150. yıldönümü münasebetiyle yazdığı yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 2 (2003), s. 186-188.

Aqır-Düniye “Son Dünya” adlı hatıralarından oluşan öyküleri, *Juldız* dergisi, S. 11 (2004), s. 121-140.

Ultsızdanuw Uranı “Milletsizleşme Sloganı”, millî ruh, Kazakça üzerine düşüncelerini ele aldığı yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 7 (2004), s. 96-169.

Abaydıñ Belgisiz Äñgimesi “Abay’ın Bilinmeyen Hikâyesi”, *Dala Uwalayatı* (1888-1902) gazetesinde çıkan hikâyenin yazarı ile ilgili ele aldığı yazısıdır. *Şäkärim* dergisi, S. 1 (2005), s. 12-19.

Duwlát, Ämir, Nuğıman. Belgisiz Nusqalar “Duvlát, Emir, Numan. Meçhul Nüşhalar”, Rusya’nın Omsk şehrindeki arşivde bulunan, avukat N. Ya. Konşin envanterine kayıtlı edebî nüshalarla ilgili yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 11 (2005), s. 113.

Alaştıy Azamatu “Alaş’ın Değerli Kişisi”, bilim adamı Kamal Ormantayev ile ilgili yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 8 (2006), s. 172-174.

Bir Beybaq ‘Ötiniş’ “Bir Biçare Dilekçe”, büyük şair Mağjan Jumabay’ın eşine emeklilik maaşı bağlama üzerine yapılan tartışmaları konu alan yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 11-12 (2006), s. 197-199.

Qırıq-Oşaq – Abaydın Ölgen Jeri... “Kırık Oşak, Abay’ın Öldüğü Yer...”, *Juldız* dergisi, S. 7 (2009), s. 127-132.

Türki Jurtınıy Qara Şaşırağı – Bizbiz! “Türk Milletinin Atayurdu Biziz!”, bir Türk halkı olan Kazakların tarihi üzerine sohbet, *Diydar* gazetesi, 1 Şubat 2010, s. 5.

Mağjannıy Āni “Mağjan’ın Şarkısı”, büyük şair Mağjan Jumabay ile ilgili yazısıdır. *Yegemen Qazaqstan* gazetesi, 30 Temmuz 2011, s. 4.

Şakarimge Qatıstı Üş Derek “Şakarim’le İlgili Üç Belge”, büyük şair Şakarim’le ilgili yazısıdır. *Juldız* dergisi, S. 4 (2011), s. 130-144.

Qazaq Xandığı “Kazak Hanlığı”, *Tañ-Şolpan* dergisi, Almatı, S. 1 (2013), s. 189-190; S. 2 (2013), s. 189-190.

Qazaq Ādebiyatınıy Xal-Axıwalı “Kazak Edebiyatının Durumu”, *Parasat* dergisi, S. 9 (2013), s. 4-5, 14-15.

Qazaq Ordasınıy Xan Saylaw Dästüri “Kazak Ordası’nda Han Seçme Ritüeli”, *Dästür* dergisi, S. 5 (2013), s. 6-7.

Qazaqsız Qazaqstan “Kazaksız Kazakistan”, günümüz Kazakistan’ın siyasi, sosyo-kültürel durumunu ele aldığı ve hükümeti eleştirdiği yazısıdır. Karlovy Vary, 16-20 Eylül 2013.

7. Çevirileri

Rus yazarı N. Pogodin’den *Kreml’ Kuranntarı* “Kremlin Kuleleri” (Almatı 1968) adlı dört perdeli piyesi, İngiliz yazarı W. Somerset Maugham’in öykü kitabını Kazak Türkçesine çevirmiştir. 1968 yılında Maugham’dan çevirdiği dokuz öykü şunlardır: *Sarı* “Sarı”, *Qarasuw* “Karasu”, *Yel Şetinde* “Ülkenin Sınırında”, *Mister Bilgir* “Mister Bilgiç”, *Material İzdev Jolında* “Materyal Peşinde”, *Xat* “Mektup”, *Bolmaşı Oqiyğa* “Küçük Olay”, *Oraluw* “Dönüş”, *Tilenşi* “Dilenci”. 1973 yılında İngiliz yazarı Henry Rider Haggard’ın *Süleymen Patşanıy Kenişi* “Padişah Süleyman’ın Hazinesi” ‘Hz. Süleyman’ın Hazinesi’ romanını Kazak Türkçesine çevirmiştir (Amantay, 2020).

Sonuç

1960’lı yıllarda hem bilim dünyasında hem de edebiyat camiasında adından söz ettirmeye başlayan Magavin, Kazak nesrinin en güzel diyebileceğimiz örneklerinden bazılarını ortaya koymuştur. Yazarlık hayatının ilk yıllarında yazdığı hikâyeleri, dilinin ve üslubunun yanı sıra ele aldığı konular itibarıyla dikkat çekmektedir. Bundan Magavin’in ilk edebî eserlerinden başlayarak millî konuları ön planda tuttuğu görülmektedir. Eserlerin ortaya konduğu yılların Sovyet ideolojisinin zirvede olduğu döneme denk geldiği göz önünde bulundurulduğunda, genç yazarın millî konular üzerinde büyük bir cesaretle kalem oynattığı anlaşılmaktadır.

Kazak edebiyatında tarihî romanlar deyince de ilk akla gelen isimlerden biridir Magavin. O, tarih konusunu bizzat romanlarında işlemekle beraber çağdaşı olan yazarları da etkileyecek kadar yetenekli bir kalem sahibidir. Ayrıca Kazak edebiyatı tarihi alanında yaptığı araştırmaları, unutulmaya yüz tutmuş eski jırav-ozanların eserlerinin Kazak edebiyatına yeniden kazandırılması için yürüttüğü çalışmaları ve gazete ile dergilerde çıkan yazıları, yazarın uzun yıllar boyunca çetin ve bir o kadar da hassas konular üzerine gerçekleştirdiği son derece önemli eserleridir. Günümüzde yazarlar ve edebiyat araştırmacıları tarafından Kazak edebiyatının klasik yazarı olarak kabul gören Magavin, edebî eserlerinde hem Kazak Türkçesini büyük

ustalıkla kullanmış, dilin inceliklerini ilmek ilmek işlemiş hem de çağdaş okurların ihtiyaçlarını tamamen karşılayacak şekilde modern üslup ve edebî teknikleri başarıyla uygulamıştır. Bütün bunları yaparken Kazak millî kimliğini, varlığını ilgilendiren konuları canlı tutmuş, âdeta Kazak toplumu için millî ruhun bayraktarı olmuştur.

Kaynaklar

Kınacı, C. (2016). *Kazak Edebiyatında İmaj ve Kimlik*. Ankara: Bengü Yayınları.

Magavin, M. (2004). *Kökbalaq*. Almatı: Atamura.

Magavin, M. (2007). *Qıpşaq Aruwı*. Almatı: Atamura.

Magavin, M. (2007). *Şığarmalar Jıynağı, Ängimeler*. Almatı: Jazuwşı.

Toksambayeva, A. O. (2015). M. Mağawin Xiykayattarındağı Ulttıq Harakter. *Ewraziya Gumanitarlıq İstitutınıñ Xabarısı*, Astana, 1: 250-254.

İnternet Kaynakları

“Mağawin Muxtar Muqanulı (1940 j.) – jazuwşı, jurnalist, qoğam qayratkeri, awdarmaşı”, (30.01.2020), <http://imena.pushkinlibrary.kz/kz/pisateli-i-poetykz/764-.html>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

“Muxtar Mağawin 80 Jasqa Toldı”, (02.02.2020), <https://ult.kz/post/mukhtar-magauin>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

“Muxtar Mağawin”, <https://adebiportal.kz/kz/authors/view/1181>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

“Qazirgi Qazaq Prozası: M. Mağawin ‘Qıpşaq Aruwı’”, http://www.elarna.net/koru_kk.php?tur=30&id=383968, Erişim Tarihi 03.07.2020.

“Ruwxaniy Jañğıruw: Mäñgilik Yel Alıptarı” Jobası: Muxtar Mağawin”, (07.02.2018), <http://www.presidentlibrary.kz/kk/news/ruhani-zhangyru-mngilik-el-alyptary-zhobasy-muhtar-magauin>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

Amanjol, Korganbek (02.02.2010). “Klassik nemese Muxtar Mağawinniñ Mäñgilik Küyi”, <https://egemen.kz/article/1619-klassik-nemese-mukhtar-maghauinninh-manhgilik-kuyi>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

Amantay, Didar (05.01.2020). “Muqtar Mağawin: Titan Tulğa”, <https://adebiportal.kz/kz/news/view/22441>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

Baltabayeva, G. S. (2012a). “Qazirgi Qazaq Prozasında Ağaş Toteminiñ Qoldanı”, *İzvestiya Natsional’noy Akademii Nauk Respubliki Kazahstan*, 6: 40-42.

Baltabayeva, G. S. (2012b). *Täwelsizdik Kezeñindegi Qazaq Prozası*. Almatı: QazMemQızPU.

Hasan, Serikkali (21.01.2016). “Muxtar Mağawin: Meni Jazuwşılıq Yenbekke Jetelegen – 32-Jılğı Azap”, <http://anatili.kazgazeta.kz/?p=34987>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

Jurtbay, Tursın (28.09.2017). “Qos Qayırım”, <https://adebiportal.kz/kz/news/view/19376>, Erişim Tarihi 09.01.2021.

Korgasbek, Jüsipbek (02.02.2020). “Mağawin Mifi”, <https://egemen.kz/article/218796-maghauin-mifi>, Erişim Tarihi 03.07.2020.

Toyšanulı, Akyedil (30.01.2012). “Mağawinniñ Jaña Prozasınıñ Altın Özegi”, <https://abai.kz/post/12393>, Erişim Tarihi 21.12.2020.